

EVROPSKÁ BEZPEČNOSTNÍ ARCHITEKTURA: SOUČASNÝ STAV A BUDOUCÍ PERSPEKTIVY

PhDr. Tomáš Kolomazník

2026

HLAVNÍ OKRUHY

Evropská bezpečnostní architektura: současný stav a budoucí perspektivy (seminář)

NATO v době studené války. Adaptace Severoatlantické aliance po skončení studené války

NATO a vojenské operace krizového managementu (seminář)

OBSE - pokus o regionální bezpečnostní instituci; další bezpečnostní formáty

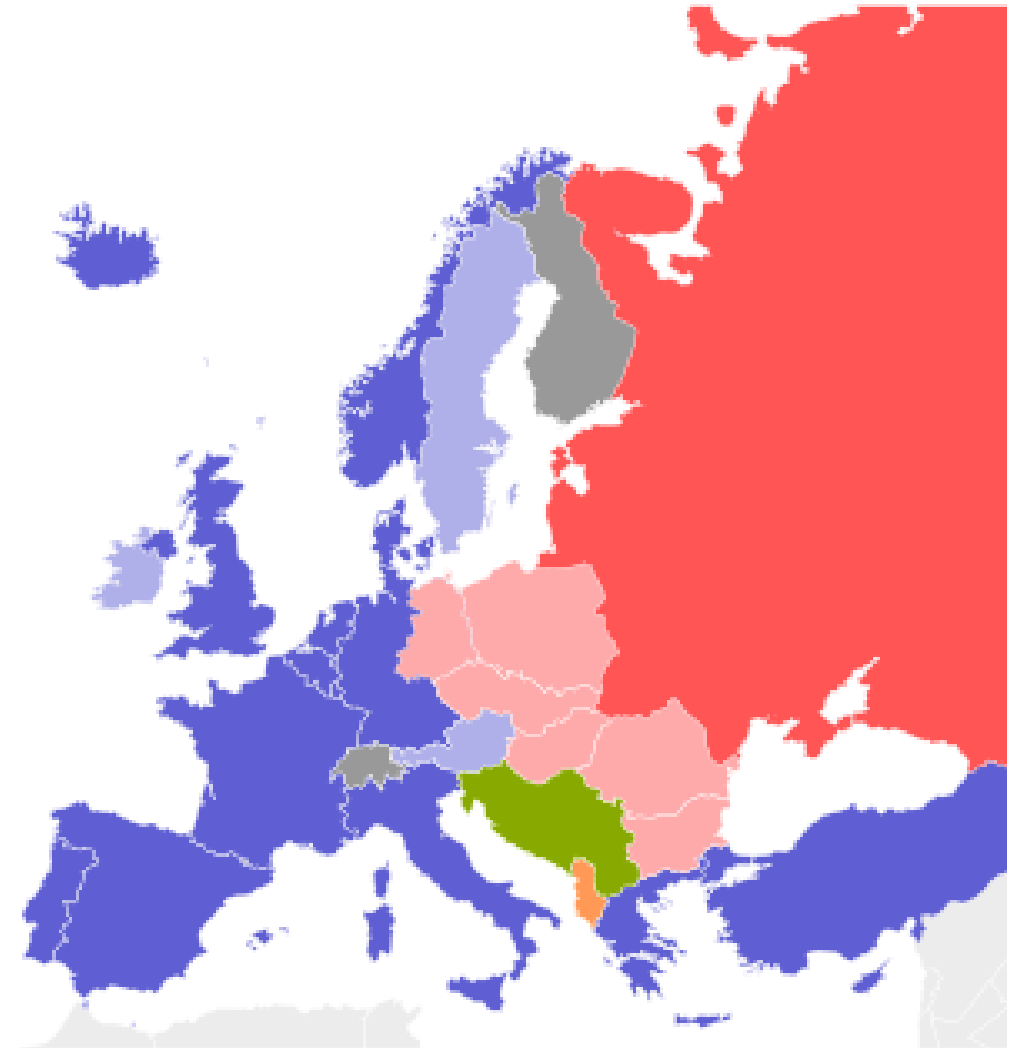
Česká republika a její členství v OSN, NATO, EU a OBSE (seminář)

OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY

HISTORICKÉ KOŘENY EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

Faktory ovlivňující bezpečnost v Evropě pro roce 1945

- Výsledky 2. světové války – dominance SSSR v Evropě
- Formující se bipolarita na globální úrovni
- Americká angažovanost v Evropě
- Závody ve zbrojení (MAD - Mutually Assured Destruction)
- Střet ideologií

FORMOVÁNÍ ZÁPADOEVROPSKÝCH BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR I

Dunkerqueská smlouva mezi Francií a Velkou Británií ze dne 4. března 1947.

- Navazovala na smlouvu z roku 1904
- Opírala se o článek 51 Charty OSN (právo států na individuální nebo kolektivní sebeobranu v případě ozbrojeného útoku)
- Článek 107 Charty OSN - historické ustanovení umožňující signatářům podniknout kroky proti státům, které byly během druhé světové války jejich nepřáteli, bez nutnosti předchozího schválení Radou bezpečnosti.

Bruselský pakt – 17.3. 1948 (motivací byl komunistický převrat v ČSR, Berlínská blokáda 1948–1949)

- Smlouva o hospodářské, sociální a kulturní spolupráci a kolektivní sebeobraně
- V případě napadení jedné země, ostatní státy poskytnou vojenskou pomoc

NATO – 4. 4. 1949

- Nutnost vytvoření transatlantické vazby

FORMOVÁNÍ ZÁPADOEVRÓPSKÝCH BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR II

Remilitarizace okupované části Německa (VB, USA, FR)

- Konrád Adenauer žádá bezpečnostní záruky (reakce na rozpínavost SSSR)
- Francie je proti a žádá vytvoření evropské armády, myšlenku podporuje Německo a USA, VB je proti
- 26. května 1952 byla podepsána tzv. Generální smlouva mezi třemi západními okupačními mocnostmi a SRN, která formálně ukončila vzájemný válečný stav a udělovala SRN státní suverenitu
- 27. května 1952, byla v Paříži podepsána dohoda o vytvoření **Evropského obranného společenství**.
Velká Británie sice do něj nevstoupila, ale písemně se zavázala k jeho podpoře.
- Francouzský parlament v březnu 1953 dohodu neschválí, projekt končí

Západoevropská unie

- Vybudována na základě Bruselského paktu
- Pařížské dohody 23. října 1954, přizvány i SRN a Itálie
- Zastíněna Severoatlantickou aliancí – spíše jako pojítka mezi VB a EU; článek IV smlouvy o ZEU předem zamezuje vytvoření vojenské organizace nezávislé na NATO. ZEU má subsidiární roli

FORMOVÁNÍ VÝCHODOVROPSKÝCH BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR

Rada vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) – leden 1949

- Zakládající členové: Bulharsko, Československo, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Sovětský svaz
- koordinace hospodářské pomoci a obchodu, fakticky však organizace sloužila jako politický a ekonomický nástroj SSSR k ovládnutí zemí východního bloku

Varšavská smlouva – 14. 5. 1955

- Reakce na vstup SRN do NATO
- Signatáři: SSSR, Československo, Polsko, Německá demokratická republika (NDR), Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko a *Albánie (ukončila, 1968)*
- 1969 – reforma zavedení nových orgánů
- 1985 – 1991: Gorbačovovo období, další reformy, následný zánik

OBDOBÍ PO STUDENÉ VÁLCE

OBDOBÍ PO STUDENÉ VÁLCE

- ✓ **Konec bipolarity**
- ✓ **Rozpady států, (rozpad Jugoslávie, Československa, SSSR)**
- ✓ **Sjednocení Německa**
- ✓ **Války na Balkáně**
- ✓ **Postsovětské konflikty**
- ✓ **Rozpuštění Varšavské smlouvy**
- ✓ **Rozšiřování NATO**
- ✓ **Formování evropské bezpečnostní identity, hledání efektivní platform**
- ✓ **„Návrat“ zemí východního bloku do Evropy**

KONCEPTY EVROPSKÉ BEZPEČNOSTI PO KONCI STUDENÉ VÁLKY

V zemích střední a východní Evropy existovaly 2 pohledy na evropskou bezpečnost

- 1) Modifikování stávajících organizací (NATO, ES, ZEU)
- 2) Bezpečnostní struktura na bázi KBSE (OBSE) – panevropský model

Pracovalo se s různými dalšími modely:

Unipolarita - dominance NATO

Evropská obranná organizace opírající se o Francii a VB (jaderný potenciál)

Koncept velmocí: USA, SSSR, Velká Británie, Německo, Francie, Itálie

FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR PO STUDENÉ VÁLCE - OBSE

- **Helsinský závěrečný akt (1975):** Základy spolupráce v bezpečnosti, ekonomice a lidských právech.
- Helsinský proces neznamenal sjednocení Evropy, ale uznal existující územní status quo v Evropě a na základě této reality přijal program mírového spolupráce mezi evropskými státy
- V letech **1977–1986** probíhají schůzky v Bělehradu a Madridu s cílem dosažení pokroku ve vytyčených oblastech v roce 1975
- Poslední jednání během studené války probíhají v letech 1986–1989 ve **Vídni** (jednalo se o odzbrojení mezi státy NATO a Varšavské smlouvy)
- **Pařížská charta (1990):** Konec studené války, přijetí Kodexu chování ve vztahu k ozbrojeným silám.
- **Budapešťská charta (1994):** KBSE oficiálně OBSE – stálá organizace pro kolektivní bezpečnost. *prezident USA Clinton znovu potvrdil, že základním pilířem evropské bezpečnosti má být NATO.*

FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR PO STUDENÉ VÁLCE - NATO

1991 – Řím: Vyhlášení Strategického konceptu NATO, který definuje činnost NATO po ukončení "studené války". Byla přijata Římská deklarace o míru a spolupráci.

1994 – Brusel: Přijetí programu Partnerství pro mír, do kterého byly pozvány všechny státy Severoatlantické rady a účastníci Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

1997 – Paříž: Summit NATO s nejvyššími představiteli Ruské federace. Podepsání Základního aktu s Ruskem o vzájemných vztazích, spolupráci a bezpečnosti, který potvrzuje, že NATO a Rusko již nadále nejsou protivníci. Zřizuje se Stálá společná rada NATO - Rusko.

1997 – Madrid: pozvání 3 zemí do NATO (ČR, PL, MR)

2002 – Praha: Pozvání 7 nových členů (Bulharsko, Estonsko, Lotyšsko, Litva, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko)

FORMOVÁNÍ BEZPEČNOSTNÍCH STRUKTUR PO STUDENÉ VÁLCE – EU (ZEU)

- Maastrichtská smlouva (1992/1993)
- Petersbergská kritéria (1992) – rozsah – mírové operace, krizové řízení, humanitární a záchranné operace, boj proti terorismu
- Amsterodamská smlouva (1997/1999) – Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP) jako tzv. druhý pilíř EU, institut vysokého představitele pro SZBP
- Ujednání „Berlín plus“ (2002), které umožňuje využívat struktury, mechanismy a prostředky NATO k provádění misí EBOP. *(Podstatou je soubor dohod mezi NATO a EU, které umožňují EU vést operace v bezpečnostní a obranné oblasti s využitím plánovacích schopností, kapacit a – v omezené míře – vojenských zdrojů NATO)*
- Vytvoření Evropské obranné agentury (EDA) - 2004
- Lisabonská smlouva (2007/2009) - společná bezpečnostní a obranná politika (čl. 42 odst. 7)
- Rozpuštění ZEU (2010/2011) – vystoupení VB ze ZEU a určité překonání této organizace
- Strategický kompas EU – (2022)

DALŠÍ FORMÁTY

V4 - VZNIK

- Československo, Polsko a Slovensko hledaly v 90. letech nové formy vzájemné spolupráce
- Počátkem roku 1991 nejvyšší představitelé těchto zemí ve Visegrádě přijali deklaraci o spolupráci
- Deklarace vyjadřovala odhodlání signatářů likvidovat zbytky předchozích totalitních systémů, nastolit demokracii a zavést moderní tržní hospodářství
- Dále byla deklarována snaha užší integrace s Evropou (NATO,EU)
- Spolupráce celkově ale stagnovala, díky SR, oživení přichází až koncem 90. let

V4 – VÝVOJ I

Rozdílné/společné pohledy v zahraničních a bezpečnostních otázkách

Vztah k migraci v letech 2015–2019 => jednotný postup na půdě EU

Rozdílné postoje k Rusku před válkou na UA

Postoj k Rusku během války na UA

Polsko a ČR – státy asertivní vůči Rusku

Maďarsko a SR – váhavý postoj, snaha pragmaticky balancovat mezi EU, NATO a vztahem k Rusku

V4 – VÝVOJ II

- **Spolupráce není příliš strukturovaná a výrazně záleží na zvolené politické reprezentaci (např. Babiš měl k Orbánovi relativně blízko)**
- **Země V4 nicméně nikdy nespolupracovaly jako jeden celek v rámci mezinárodních misí**
- **Pokud by tak učinily, mohly by rozvíjet svou specifickou metodiku zvládání bezpečnostních otázek**
- **Pravidelná vojenská cvičení do vypuknutí pandemie Covid-19**
- **Snahy harmonizovat armádní vybavení**
- **Snaha reflektovat Strategický koncept NATO a Strategický kompas EU**

STRATEGIE OBRANNÉ SPOLUPRÁCE Z ROKU 2019 – AKČNÍ PLÁN PŘIJATÝ V LISTOPADU 2022

- Strengthening NATO's deterrence and defence,
- Exploring possibilities of V4 cooperation with regards to the conflict in Ukraine and the post-war reconstruction,
- Common training and exercise,
- Enablement of SACEUR's Area of Responsibility,
- Common Security and Defence Policy (CSDP) initiatives,
- V4 EU Battlegroup (BG),
- Defence planning and capability development,
- Defence industry, innovation, procurement and armaments,
- Military health service,
- Countering hybrid threats,
- Cyber domain,
- Transformation,
- Emerging and disruptive technologies (EDT),
- Territorial defence forces,
- Arms control,
- Special operations forces (SOF),
- Military Police,
- Strategic Communications (StratCom),
- Social, cultural and human resources aspects of defence cooperation.

HLAVNÍ PILÍŘE SPOLUPRÁCE

Vojenská spolupráce se dnes soustředí na tyto oblasti:

- **Společný výcvik a cvičení:** Pravidelná cvičení armád V4 zaměřená na interoperabilitu, logistiku a certifikaci jednotek pro mezinárodní mise.
- **Vzdušný prostor (Cross-Border Operations):** Dohody o ochraně vzdušného prostoru, které umožňují letounům jedné země zasahovat nad územím druhé (např. pomoc s ochranou nebe na Slovensku).
- **Společné akvizice a logistika:** Snahy o koordinaci nákupů munice, modernizaci techniky a rozvoj vojenské mobility.
- **Vojenské zdravotnictví:** Úzká koordinace zdravotnických služeb armád V4, včetně budování společných kapacit pro krizové situace.
- EU V4 Battle-Group; přispívá ke schopnostem rychlé reakce EU, posiluje interoperabilitu a vojenskou interakci mezi zeměmi V4

SLAVKOVSKÝ TRIANGL

- Slavkovský formát vznikl v lednu 2015 jako jistá alternativa regionální spolupráce ve Střední Evropě, poté, co se ukázalo, že integrace Rakouska do Visegrádské skupiny není reálná.
- Při vzniku formátu vyvstaly zejména v Polsku obavy, zda nenaruší visegrádskou spolupráci, což ale představitelé Česka a Slovenska odmítli.
- Koordinace spíše na politické úrovni

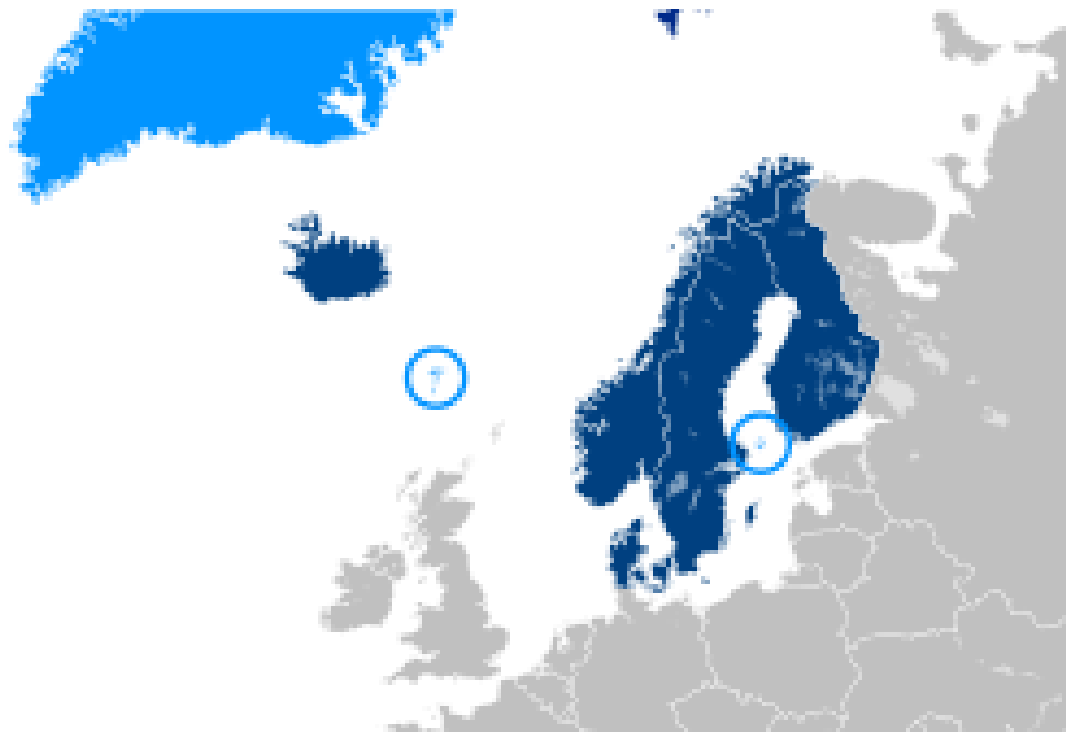
STŘEDOEUVROPSKÁ OBRANNÁ SPOLUPRÁCE (2010)

- Členy CEDC jsou Rakousko, Chorvatsko, Česko, Maďarsko, Slovensko a Slovinsko; Polsko má status pozorovatele.
- Spolupráce se zaměřuje na posílení obranných kapacit, společné výcviky, sdílení zdrojů a řešení výzev jako migrace či hybridní hrozby. V posledních letech se rozšířila i o spolupráci se zeměmi západního Balkánu.

NORDIC DEFENCE COOPERATION (2009)

- členy jsou Dánsko, Finsko, Island, Norsko a Švédsko.
- Spolupráce je rozdělena do pěti oblastí (COPA): Strategic Development, Capabilities, Human Resources & Education, Training & Exercises a Operations.

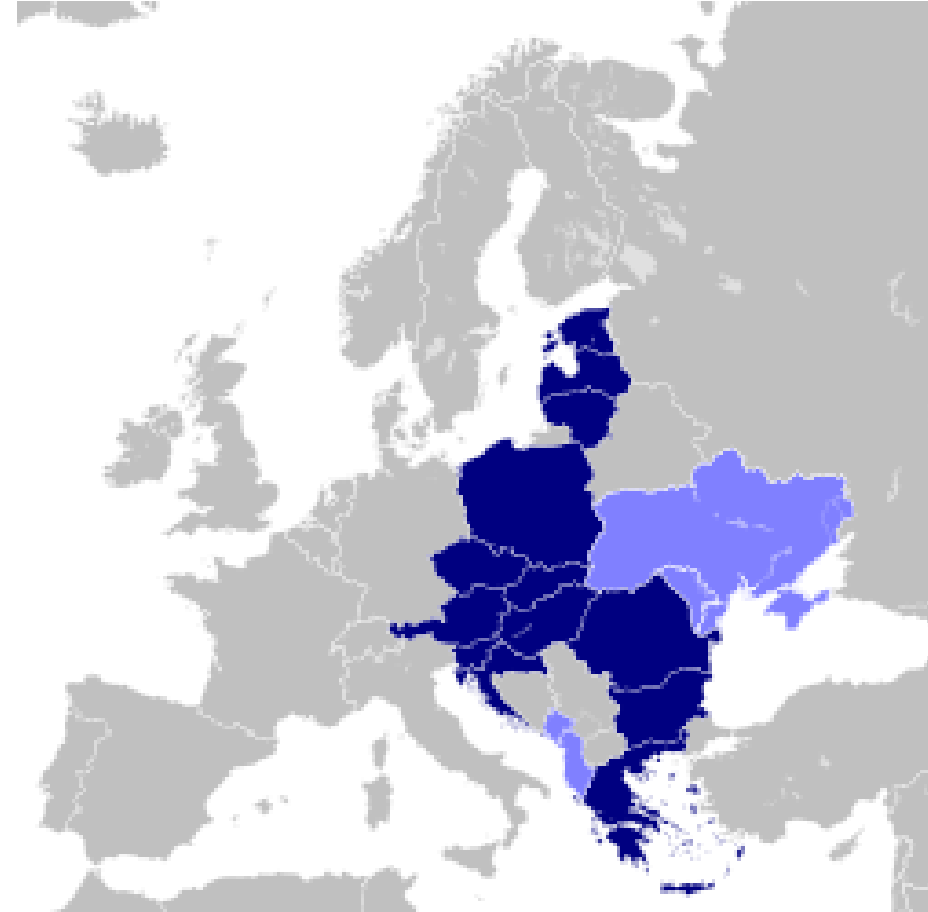
BUKUREŠŤSKÁ DEVÍTKA

- Uskupení založené 4. listopadu 2015 v Bukurešti z iniciativy rumunského prezidenta Klause Iohannise a polského prezidenta Andrzeje Dudy během jejich bilaterálního setkání.
- Členy jsou Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko a Slovensko.
- Vytvoření uskupení bylo především důsledkem agresivního postoje Ruska po anexi ukrajinského Krymu a následné ruské intervenci na východní Ukrajině v roce 2014.
- Cílem je odstrašování Ruska na východním křídle Aliance

TROJMOŘÍ

- Iniciativa Trojmoří (anglicky Three Seas Initiative, někdy zkratka 3SI, či TSI) je neformální organizace dvanácti zemí střední a východní Evropy. Jejím cílem je spolupráce zemí v různých oblastech a propojení regionu v severo-j jižním směru.
- Energetická bezpečnost

VÝCHODNÍ PARTNERSTVÍ

- politika Evropské unie vůči šesti východoevropským a kavkazským zemím (Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina a Bělorusko – které se v současnosti VP na vládní úrovni neúčastní)
- cílem Východního partnerství je vytvářet podmínky pro urychlení politického sblížení a pokračování hospodářské integrace

STŘEDOMOŘSKÝ DIALOG (MD) - NATO

- Partnerské fórum, jehož cílem je přispívat k bezpečnosti a stabilitě v širším středomořském regionu
- V současné době se dialogu účastní tyto země, které nejsou členy NATO: Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Mauritánie, Maroko a Tunisko

PERSPEKTIVY

BEZPEČNOSTNÍ IDENTITA EU/EVROPY

- Autonomie vs. transatlantické vztahy (USA)
- Vlastní ozbrojené síly vs. posilování evropského pilíře NATO
- Rusko a Evropa
- Regionální rozměr

<https://www.czdefence.cz/clanek/stredni-evropa-po-roce-2022-jak-se-meni-bezpecnostni-architektura-po-ruske-agresi>

<https://www.czdefence.cz/clanek/general-cavoli-saceur-a-bezpecnostni-architektura-evropy-rozsirena-strategicka-analyza>

SCÉNÁŘE VÝVOJE

Optimistický scénář

Pesimistický scénář

DĚKUJI ZA POZORNOST

Jungmannova 17 | 110 00 Praha 1 | Česká republika

cevro.cz